

Pregledni naučni rad

UDK 371.322.5:372.398

DOI 10.7251/SVR1919213P

PEDAGOŠKI ASPEKTI DOPUNSKE NASTAVE

Prof. Sanela Praskić¹

Osnovna škola Alija Nametak Zenica

Doc. dr Asim Praskić²

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Kako je cilj odgoja i obrazovanja svestrano razvijena ličnost, to je u skladu s tim osnovni zadatak škole da svakom učeniku omogući optimalan razvoj u granicama njegovih mogućnosti. Zato što su te mogućnosti veoma različite, to se pored redovne nastave izvodi i dopunska nastava da pruži pomoć onima koji zaostaju u praćenju redovne nastave. A zaostajanje u učenju može nastati iz više razloga. To može biti duža bolest učenika, razdor u porodici, povećanje porodice ili smrt u porodici, preseljenje i slično. Ipak, zaostajanje u učenju najčešće nastaje kao rezultat različitih mogućnosti učenika koje potiču od individualnih razlika samih učenika, a one mogu biti mnogovrsne.

Te razlike još više potencira sam plan i program odgojno–obrazovnog rada u osnovnoj školi, jer je pravljen za mogućnosti nekog “idealnog” prosječnog učenika, mada sve više preovladava mišljenje roditelja a i prosvjetnih radnika da su programi preobimni, pravljeni čak više za natprosječnu djecu. Pored toga, program je isti i za škole u većim gradovima, koje imaju relativno dobre uslove za odgojno–obrazovni rad, i za škole u selu gdje su uslovi skromni, pa čak i loši. Pored toga, bitan je i uticaj šire sredine, koja djeluje u više ili manje pozitivnom smjeru po razvoj učenika.

Ključne riječi: *dopunska nastava, plan i program, odgojno-obrazovni rad, pedagoška dostignuća*

UVOD

Dopunska nastava kao poseban oblik rada organizuje se za učenike koji ne prate redovan nastavni program sa očekivanim nivoom znanja. U tom slučaju se za njih u vidu pomoći povremeno organizuje poseban odgojno-obrazovni oblik rada sa ciljem nadoknađivanja znanja i sposobnosti iz jednog ili više nastavnih predmeta. Dopunska nastava je zbog svoje fleksibilnosti preporučljiva. Nastavnik učenika povremeno uključuje ili isključuje zavisno o potrebi. Međutim, dopunska nastava može da bude i najslabija tačka unutar odgojno–obrazovnog rada. Naravno, ako joj se pristupa površno i ako se pogrešno poima njena suština. Suština dopunska nastave nije isključivo njeno organizovanje za loše učenike i za odjeljenja

¹ Osnovna škola Alija Nametak Zenica

² Nezavisni univerzitet Banja Luka

koja imaju veliki broj loših ocjena iz pojedinih predmeta. Dalje, veliki problem može biti da nastavnici na časovima dopunske nastave rade na isti način kao i na redovnoj nastavi samo u skraćenijem obliku ne dotičući se suštine. Naravno, kada je nastavnik svjestan opasnosti i prevaziđe spomenute slabosti onda može da pristupi utvrđivanju efikasnosti dopunske nastave dodatno titrirajući i provjeravajući efikasnost drugih oblika rada.

DOPUNSKA NASTAVA

Sam koncept dopunske nastave definisan je u pedagoškim rječnicima: Dopunska nastava - odnosi se na onaj dio školskog rada koji nije propisan nastavnim planom, ali se organizuje za one učenike koji sa velikim poteškoćama savladaju određene predmete, pa im je potrebna dodatna nastava³

S obzirom na obaveznost, dopunska nastava spada u obavezni oblik nastave. Osim dopunske, tu spadaju jos redovna dodatna i produžna nastava. Ipak, mi ćemo se zadržati na dopunskoj nastavi.

Da proširimo, dopunska nastava kao specifičan vaspitno-obrazovni oblik rada odnosi se na učenike koji nisu postigli zadovoljavajući rezultat u redovnoj nastavi prilikom realizacije redovnog nastavnog programa. Dakle, za te učenike oragnizuje se oblik pomoći u učenju i nadoknađivanju znanja, sticanju sposobnosti i vještina. Naravno, dopunska nastava se može organizovati na nivou jednog ili više nastavnih predmeta. Iz dopunske nastave izuzete su vještine kao i tehnički i izborni predmeti.

Dopunska nastava je najpreporučljiviji vid nadoknađivanja gradiva. Organizuje se uporedo sa redovnom nastavom. Jedan od razloga zaostajanja učenika može biti njihovo odsustvovanje sa nastave. Najčešći razlozi odsustvovanja učenika su bolest i samovoljno napuštanje časova, pa bi dopunsku nastavu trebalo organizovati samo za mali broj učenika. Ukoliko u okviru jednog nastavnog predmeta u učenju zaostaje veći broj učenika, uzroke treba tražiti u kvaliteti nastave.

Dopunska nastava se ne ocjenjuje, nego se za svakog učenika otvori tzv. personalni dosije. Personalni dosije ima za cilj lakše praćenje napretka svakog učenika posebno. U dosijeu se osim osnovnih podataka, nalazi sadržaj rada. Sadržaj rada zavisi od dijagnostike. Dobra dijagnostika je ključna kako za sadržaj rada, tako i za napredak. Dijagnostika se radi prilikom određivanja učenika za dopunsku nastavu i za svakog učenika posebno. Dobra dijagnostika je ključ uspjeha dopunske nastave. Ona precizno detektuje tzv. džepove ili nedostatke u znanju za određenu nastavnu oblast. Na tako dobro i precizno locirane slabe tačke nastavnik „interveniše“. Ako u grupi ima više učenika koji zaostaju u znanju u istoj oblasti, nastavnik može frontalno još jednom da ispredaje gradivo.

³ Enciklopedijski pedagoški rječnik, Zagreb, 1963.

UZROCI SPORIJEJ STICANJA ZNANJA

Pitanje koje se nameće samo po sebi je koji je pravi uzrok učenikovog sporijeg sticanja znanja. Ovaj posao ne bi trebao obavljati sam nastavnik, već isključivo u saradnji sa pedagoškom službom škole. Najmanji problem je utvrđivanje i uklanjanje nedostataka koji su nastali objektivnim izostankom učenika iz škole, ali je vrlo složeno ako su problemi u poteškoćama u praćenju nastave nastali iz pogrešno odabranih metoda i oblika rada kao u redovnoj tako i u dopunskoj nastavi.

Kako navode Prodanović i Ničković, riječ je prvenstveno o tome što nastavnik na časovima dopunske nastave radi po istim metodama kao i u odjeljenju. Istraživanja su pokazala da je za zaostajanje učenika vrlo često odgovoran metod rada koji sprovodi nastavnik. U dopunskoj nastavi samo dominacija individualizovanih postupaka i metoda može dati željeni rezultat⁴.

Ako više učenika zaostaje (trećina ili više), razloge neuspjeha treba tražiti na drugoj strani. Obzirom da u takvim slučajevima nastavnik vrlo često krivicu prebacuje na učenike, pedagoška služba škole sa menadžmentom škole treba pokazati odgovornost i djelovati profesionalno.

ETAPE ORGANIZACIJE I REALIZACIJE DOPUNSKJE NASTAVE

U procesu organizacije i realizacije dopunske nastave nastavnik prije svega treba da identifikuje učenike kojima je potreban ovaj oblik nastave. Prije ulaska u područje pripreme i realizacije dopunske nastave, nastavnik je obavezan da u redovnoj nastavi primjeni sva sredstva koja su mu na raspolaganju da kvalitet nastave podigne na najviši nivo. Interaktivan odnos na relaciji učenik-nastavnik i nastavnik-učenik nastavniku otkriva motivaciju učenika, mišljenje, pažnju, šta je naučio, da li je naučeno na nivou reprodukcije ili generalizacije itd. Ove informacije služe nastavniku kao imput. On dobija realnu sliku o svakom učeniku ponaosob i usmjerava se prema onome što učenik ne zna.

Nakon utvrđivanja šta učeniku nedostaje kao i razloge koji su doveli do toga, nastavnik može da planira dopunsku nastavu.

Prije svega treba da:

- odredi ciljeve,
- metodičko-didaktičku organizaciju (određivanje metoda, nastavni materijal)
- nivo usvajanja gradiva,
- način vrednovanja

Prilikom realizacije dopunske nastave za postizanje što boljih rezultata nastavnik treba da primjenjuje individualni oblik rada. Nakon toga koristeći dostupna sredstva i pripremljene materijale i grupni oblik. Naravno, obim i

⁴ Prodanović.T., Ničković.R.: Didaktika, Beograd, 1980.

složenost materijala treba da budu prilagođeni učenicima. Prateći njihov individualni napredak nastavnik „in vivo“ interveniše dajući jasne i precizne upute za što efikasnije savladavanje gradiva.

Kako u redovnoj tako i u dopunskoj nastavi, nastavnik treba da ima povratnu informaciju o nivou znanja do kojeg je učenik stigao. U zavisnosti od povratne informacije nastavnik učenika može dalje da usmjeri u uputi. Vrednovanje i praćenje rada učenika treba da bude stalna etapa i dopunske nastave.

ZNAČAJ PROBLEMA:

Ovim istraživanjem bi se nastojalo doći do saznanja koliko je u sadašnjim uslovima efikasna dopunska nastava i šta bi trebalo učiniti za njenu veću efikasnost.

PREDMET ISTRAŽIVANJA:

Efikasnost dopunske nastave

CILJ ISTRAŽIVANJA:

Cilj ovog istraživanja je da se dođe do podataka koji bi ukazali na put kako da se poveća efikasnost dopunske nastave, tj. da li se više i kako može pomoći učeniku koji iz raznih razloga zaostaje u praćenju redovne nastave, te da se uz njenu pomoć brže i bolje uključi u praćenje redovne nastave.

ZADATAK ISTRAŽIVANJA:

Iz cilja nužno proizilazi zadatak – šta bi trebalo učiniti da dopunska nastava bude efikasnija.

HIPOTEZA:

Pretpostavlja se da dopunska nastava svojim sadržajima, metodama i oblicima rada nadoknađuje propuste u učenikovom radu.

PODHIPOTEZE:

Pretpostavlja se:

- da dopunska nastava postiže punu efikasnost ako nadoknađuje propuste u učenikovom znanju;
- da dopunska nastava osposobljava učenika za dalje nesmetano praćenje redovne nastave;
- da je dopunska nastava efikasnija ako predmet koji je njom obuhvaćen interesuje učenika;
- da dodatna objašnjenja u dopunskoj nastavi čini učenike sigurnijim u sebe i svoje znanje, te slobodnije odgovaraju na časovima iz predmeta iz kojih prate dopunsku nastavu;

- da se efikasnost dopunske nastave postiže i dobrom motivacijom od strane nastavnika, te nastavnici često koriste razna motivaciona sredstva;
- da efikasnost dopunske nastave umanjuje određene teškoće.

METODE, TEHNIKE I INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA:

U istraživanju će se primijeniti **deskriptivna metoda**.

Deskripcija shvaćena kao naučna metoda obuhvaća uz prikupljanje, obradu i prezentaciju podataka još i njihovu interpretaciju, izvođenje zaključaka u raznim pravcima, uključujući i ukazivanje na način kako bi se na osnovu tih rezultata moglo ili trebalo usavršiti odgojno–obrazovnu praksu.

Deskriptivna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno–istraživačkih postupaka s kojima se *opisuju* pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzroke.

Tehnika istraživanja je **anketiranje** učenika i nastavnika koji su obuhvaćeni dopunskom nastavom i nastavnika koji tu nastavu realizuju.

Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi s njihovim ličnim mišljenjem. Važnost ovog postupka je u okolnosti da se često jedino anketom može doći do traženih podataka, a da je vremenski mnogo ekonomičnija od intervjuja.

Instrumenti su **anketni listovi**, posebno za učenike, posebno za nastavnike.

Anketni list za učenike pored osnovnih podataka o mjestu, školi, razredu, spolu, ranijem uspjehu, zanimanju roditelja i uputstava za rad sadrži 15 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Pitanja se odnose na razumijevanje nastavnih sadržaja, interesovanje za predmet iz kojeg pohađaju dopunsku nastavu, dodatna objašnjenja koja dobijaju u okviru dopunske nastave, redovnost dolaska na dopunsku nastavu, pomoć od strane roditelja. Ispitivanje je anonimno i pitanja su konstruisana da budu zanimljiva za učenike.

Anketni list za nastavnike pored osnovnih podataka o mjestu, školi, školskoj spremi i struci, radnom iskustvu sadrži 20 pitanja. Pitanja su otvorenog i zatvorenog tipa i odnose se na sadržaj, metode i oblike rada na dopunskoj nastavi, povećanje efikasnosti pomoću dobre motivacije učenika, teškoće koje umanjuju efikasnost dopunske nastave, zainteresovanosti učenika, saradnji roditelja.

Anketni list sadrži zaglavlje s uvodom i uputama kojemu slijede pitanja. Ako se odgovori pišu na sam upitnik, tada se desno od pitanja može nalaziti i stupac za odgovore.

UZORAK:

Istraživanjem obuhvatiti učenike od I–V razreda osnovne škole koji pohađaju dopunsku nastavu i nastavnike koji je realizuju.

KALENDAR ISTRAŽIVANJA:

<u>FAZE</u>	<u>OPIS</u> <u>DATUM</u>
I faza	Studiranje literature 06.01.–31.01.2019.
II faza	Izrada idejnog projekta 01.02.–28.02.2019.
III faza	Izrada instrumenata potrebnih za anketiranje 03.03.–16.03.2019.
IV faza	Anketiranje učenika i nastavnika 17.03.–31.03.2019.
V faza	Obrada podataka 01.04.–30.04.2019.
VI faza	Klasifikacija i interpretacija dobivenih podataka 05.05.–19.05.2019.
VII faza	Pisanje studijskog projekta 20.05.–30.05.2019.

SADRŽAJ RADA:**TEORIJSKI OKVIR**

Zbog značaja dopunske nastave kao nezamjenljivog vida pomoći učenicima koji iz raznih razloga zaostaju u praćenju redovne nastave izvršiti istraživanje ne bi li se došlo do nekih pokazatelja u oblasti njene efikasnosti.

Dopunska nastava je prilično efikasna, ali ipak ima nekih nedostataka koje bi trebalo otkloniti (priprema nastavnika, poboljšati uslove rada, tražiti veću odgovornost učenika...)

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Polazeći od uočenog problema, odredićemo **cilj istraživanja:**

Ispitati mišljenje učenika i nastavnika o efikasnosti dopunske nastave, te da li se više i kako može pomoći učeniku da se uz njenu pomoć brže i bolje uključi u praćenje redovne nastave.

1 Zadatak istraživanja:

Utvrđiti šta bi trebalo učiniti da dopunska nastava bude efikasnija.

2 Metoda istraživanja:

- deskriptivna metoda

3 Tehnika istraživanja:

- anketiranje.

4 Instrumenti istraživanja:

- anketni listovi za učenike,
- anketni listovi za nastavnike.

INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorkom obuhvatiti učenike od I do V razreda osnovne škole koji pohađaju dopunsku nastavu i nastavnike koji je realizuju.

Izvršiti anketiranje uzorkom obuhvaćenih kategorija.

Obraditi dobijene podatke i klasificirati ih.

Možemo očekivati da će ovo istraživanje pokazati da dopunska nastava nadoknađuje propuste u učenikovom znanju. Dopunska nastava će biti efikasnija ako se učini da predmeti u redovnoj nastavi budu predavani na način koji će zainteresovati učenike, davati što više objašnjenja i što više motivisati učenike za rad. Istovremeno treba, u cilju veće efikasnosti dopunske nastave, nastojati da se otklone ili bar umanje teškoće koje umanjuju njen efekat.

PEDAGOGICAL ASPECTS OF SUPPLEMENTARY TEACHING

Professor Sanela Praskić, Asim Praskic, PhD

Abstract: The goal of education is a versatile personality, which is accordingly the basic task of the school to enable each student to develop optimally within the limits of his or her capabilities. Because these options are very different, in addition to regular classes, supplementary classes are also provided to assist those who are lagging behind in regular classes. Lack of learning can occur for a number of reasons. This can be a longer student illness, family breakup, family increase or death in the family, relocation and the like. However, learning retardation most often arises as a result of different student opportunities that arise from the individual differences of the students themselves, and they can be multifaceted.

All the mentioned differences and facts lead to the most important ones, namely differences in the quality and quantity of knowledge of students of the same grade, which is why some students are lagging behind in their learning. To enable these students to master the content as much as possible, as mentioned above, the school organizes supplementary classes that aim to provide the student with timely and effective help so that he or she can acquire at least a minimum of knowledge, skills and habits. And this can only be well organized and realized supplementary teaching, which will be all the more effective if it is based on modern pedagogical achievements, in the unity of theory and practice. It will increase its efficiency with respect and efforts to mitigate these differences and to find out what other factors determine its necessity.

Keywords: *supplementary teaching, curriculum, educational work, pedagogical achievements*

LITERATURA

1. Ajanović, DŽ. Pedagoško, Pedagoška akademija, Zenica, 1997.
2. Bakovljević, M. (1988). Didaktika, Beograd: Naučna Knjiga
3. Bjekić, D. i Papić Ž., (2005). Ocenjivanje, priručnik za ocenjivanje u srednjem stručnom obrazovanju, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, Program reforme srednjeg stručnog obrazovanja
4. British Council Croatia (2012). Upravljanje razredom (ocjena i ocenjivanje u školi)
5. Džordan, A. M. (1966). Merenje u pedagogiji. Beograd: Vuk Karadžić
6. ERP, 1963.: Enciklopedijski pedagoški rječnik, Zagreb, 1963.
7. Gojkov, G. (2003). Dokimologija, Priručnik - drugo izmenjeno izdanje, Vršac
8. Malinić, D., Komlenović, Đ. (2006, 2010). Ocenjivanje iz perspektive učenika, Br.149001
9. Mužić, V.: Metodologija pedagoškog istraživanja, IGKRO "Svjetlost" – OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1977.
10. Mužić, V.: Programirane osnove pedagoške statistike, Školska knjiga, Zagreb, 1973.
11. Mužić, V.: Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja, Educa, Zagreb, 1999.
12. Nikodinovska-Baučotovska, S. (2006). Vrednovanje i samovrednovanje. Makedonija: Pedagoškifakultet „Sv. Kliment Ohridski“
13. Potkonjak, N., Šimleša, P. (1989). Pedagoška enciklopedija. Beograd: ZUNS
14. Prodanović, T., Ničković, R.: Didaktika, Beograd, 1980.
15. Vilotijević, M. (1995). Evaluacija efikasnosti nastavnog časa. Centar za usavrš. rukov. u obraz.
16. Vilotijević, M. (1999). Didaktika I. Beograd: Naučna knjiga